

Баришполь С. Ю.

аспірант кафедри міжнародного менеджменту
Державного торговельно-економічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3226-9509>

Baryshpol Stefan

Postgraduate Student of International Management Department
State University of Trade and Economics

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. В умовах воєнного стану торгівля товарами в Україні потребує внесення ряду змін в цілях захисту національних інтересів та внутрішнього ринку. Мета статті полягала в ідентифікації ключових особливостей регулювання ЗЕД в Україні в умовах війни. Для проведення дослідження та аналізу регулювання ЗЕД України використано базу даних Global Trade Alert за період дослідження 2009–2023 роки. Результати вказують на суттєве зростання частки експорту та імпорту України до країн Європи, зокрема до країн ЄС, до країн Азії, що потребувало коригування політики регулювання ЗЕД у 2011–2021 роках. В досліджуваній період торговельна політика була спрямована на впровадження лібералізаційних та протекціоністських заходів водночас, які характеризувалися середнім рівнем ефективності для окремих груп товарів. У період дії воєнного стану протягом 2022 року було впроваджено 10 заходів лібералізації та 9 заходів протекціонізму торгівлі товарами, зокрема для певних країн Європи. Обмежувальні заходи стосувалися РФ, країн Європи, Канади, США та інших країн, та спрямовані на захист внутрішнього ринку. Ключовими секторами лібералізації в 2022 році були зернові, вироби з полімерних матеріалів, певні види обладнання та устаткування, устаткування для розподілу електроенергії, деякі види тканин. Правові зміни в період дії воєнного стану визначаються внутрішнім попитом та зовнішньою пропозицією на окремі групи товарів. Ключовими заходами регулювання торгівлі товарами в Україні є тарифні, зокрема вимоги щодо ліцензування експорту та імпорту; експортні квоти та податки; імпорتنі тарифи; внутрішнє оподаткування імпорту. В цілому частина заходів регулювання дискримінує іноземні комерційні інтереси, частина – забезпечує лібералізацію на недискримінаційній основі. Нетарифні заходи, пов'язані з експортом та імпортом, в основному включають санітарні та фітосанітарні заходи, технічні бар'єри в торгівлі, запобіжні заходи.

Ключові слова: регулювання зовнішньоекономічної діяльності, торгівля товарами, лібералізація, протекціонізм, торгівля України в умовах війни.

Вступ та постановка проблеми. В умовах воєнного стану України та зростання ризиків, пов'язаних зі скороченням обсягів експортно-імпорتنих операцій, зростання попиту на окремі групи товарів через скорочення пропозиції та обмеження на їх ввезення з країни-агресора, актуальним є дослідження регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) в Україні. Ключовими проблемами впливу на ЗЕД виступають зростання цін на енергоресурси, зростання витрат на логістику та постачання, руйнування виробництва та інфраструктури, зміна ланцюгів постачання, блокування морських портів тощо. В таких умовах потребує змін правове, організаційне, адміністративне регулювання торгівлі України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В науковій літературі в ряді останніх досліджень виявлено особливості, тенденції, механізми, проблеми, перспективи регулювання ЗЕД в Україні на глобальному, національному, локальному рівнях [2–10].

Зелінська О. виділяє фактори зовнішнього та внутрішнього середовища для активізації ЗЕД в Україні: економічні, організаційні, соціально-психологічні [2]. Матвеев М., Лебедченко В., Гайдай Г. роблять висновок, що в умовах війни в Україні в ЗЕД впроваджуються нові заходи регулювання через обмеження з боку держави, втрату частини надходжень до бюджету у вигляді податків, акцизів та митних платежів. Автори виявили скорочення обсягів експорту та імпорту, особливо в секторі сільськогосподарської продукції та вивозі металів [3]. Автори пропонують заходи щодо відновлення ЗЕД в умовах воєнного часу та правові зміни регулювання, наприклад, реформування митного оформлення, валютний контроль щодо

термінів розрахунків у ЗЕД тощо [3]. Микуляк О. виділяє такі інструменти зовнішньоекономічної підтримки України світовою спільнотою у міжнародних відносинах: скасування мит з боку провідних країн світу, прискорення процедур спільного контролю у пунктах пропуску через кордон, приєднання України до митних конвенцій (Конвенції про процедуру спільного транзиту і Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами) та міжнародного застосування системи NCTS, масштабна міжнародна допомога [4].

Остапенко В.М. та Шевченко Д.О. виявили, що експортні обмеження скоротили світову пропозицію, а заходи з лібералізації імпорту та субсидії збільшили попит. З початку війни в Україні було запроваджено або оголошено 53 нові торгові політики, включаючи субсидії [6]. Автори також відмічають наступні проблеми, пов'язані з війною в Україні: погіршення стану регіональної логістики та ланцюгів постачання через розірвання сполучення з європейськими портами, обмеження експорту товарів за різними напрямками, блокування чорноморських портів України, в результаті – скорочення експорту, взаємне закриття повітряного простору України з 36 країнами, в результаті – зростання цін на маршрути та перевезення між Європою та Східною Азією, впровадження додаткових процедур перевірки дотримання санкцій, впровадження квот та ліцензування окремих груп товарів при експорті [6].

Скрипник С., Процевят О. та Воронова О. відмічають потребу використання правових інструментів регулювання ЗЕД в умовах війни, водночас зазначаючи складність їх застосування через постійні зміни зовнішнього

середовища, які ведуть до трансформації регуляторних механізмів [9]. Сохацька О. показує зміну ролі України на світовому ринку зерна як організатора глобальної ініціативи «Зерно з України» для вирішення продовольчої безпеки світу, недопущення голоду та соціального хаосу в окремих країнах Африки [10]. Автор доводить, що вітчизняні зернотрейдери та виробники продовольства, зокрема зерна, мають брати активну участь у процесах формування справедливих світових біржових цін на цей стратегічний ресурс, який завдяки діям агресора перетворився у інструмент геополітичного тиску [10].

В цілому в науковій літературі відсутні комплексні дослідження щодо змін торговельної політики в Україні в умовах війни. Науковці проводять аналіз динаміки обсягів експортно-імпортних операцій, характеризують загальні тенденції ЗЕД та проблеми в цій сфері, пов'язані зі змінами зовнішнього середовища. Проте відсутній повноцінний кількісний аналіз запроваджених заходів лібералізації та протекціонізму в умовах війни, а також відсутній аналіз нормативно-правових змін в Україні в умовах дії воєнного стану у 2022 році.

Мета статті полягає в ідентифікації ключових особливостей регулювання ЗЕД в Україні в умовах війни.

Результати дослідження. В умовах дії воєнного стану нормативно-правова база економіки України потребувала внесення ряду змін з метою захисту національних інтересів та внутрішнього ринку. Через відсутність даних щодо стану регулювання ЗЕД України у 2022 році на сайті СОТ для дослідження використано базу даних Global Trade Alert, що координується Університетом Сент-Галлена [11], в якій містяться дані щодо торговельної політики різних країн світу: кількості протекціоністських та лібералізаційних заходів урядів, інструментів регулювання ЗЕД (тарифні та нетарифні, зокрема квоти, субсидії, експортно-орієнтовані та імпоротно-орієнтовані інструменти тощо), структура інструментів ЗЕД за країнами, галузями, продуктами, ключові нормативно-правові акти, прийняті урядами різних країн для регулювання ЗЕД. Обраний період дослідження – 2009–2023 роки. Ключовими експортними та імпорнтними інструментами регуляторної політики є: заборона експорту, вимоги щодо ліцензування експорту, експортна квота, експортна субсидія, експортна

тарифна квота, експортний податок, експортний податковий стимул, нетарифні заходи, пов'язані з експортом, тощо; заборона на імпорт, стимулювання імпорту, вимоги до ліцензування, моніторинг імпорту, імпорнтні квоти, тарифи на імпорт, тарифні квоти на імпорт, нетарифні заходи, пов'язані з імпортом, внутрішнє оподаткування імпорту, правила щодо оплати.

За даними Державної служби статистики України, за період 2011–2021 роки суттєво зростає частка експорту України до країн Європи – з 27% до 50%, зокрема до країн ЄС – з 25% до 39%, до країн Азії – з 26% до 36%. Подібна висхідна динаміка характерна для імпорту, частка якого зросла: з країн Європи – з 33% до 61%, зокрема з країн ЄС – з 29% до 40%, з країн Азії – з 16% до 31%. Таким чином, для експортно-імпорнтних операцій України в цілому характерною є плідна співпраця з країнами ЄС та Азії.

У 2009–2023 роках в Україні торговельна політика була спрямована на впровадження лібералізаційних та протекціоністських заходів водночас (рис. 1). У період дії воєнного стану протягом 2022 року було впроваджено 10 заходів лібералізації торгівлі товарами, зокрема для певних країн Європи (Албанія, Австрія, Бельгія, Болгарія, Хорватія, Чехія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція тощо), Канади, Китаю та Республіки Корея. Обмежувальні заходи стосувалися РФ, країн Європи (Польщі, Німеччини, Італії), Канади, США та інших країн.

Варто відмітити, що в період дії воєнного стану введені заходи лібералізації не були достатньо ефективними. Так, під час торгівлі товарами, на які поширювалися впроваджені лібералізаційні заходи, лише 38,85% з них забезпечили отримання вигоди. Частка товарів, при торгівлі якими отримано користь від дії лібералізаційних втручань, становить лише 4,07% за 2022 рік. Ключовими секторами лібералізації в 2022 році були зернові, виробни з полімерних матеріалів, певні види обладнання та устаткування, устаткування для розподілу електроенергії, деякі види тканин.

За період 2009–2023 років найбільше заходів лібералізації прийнято відносно Туреччини, Китаю, Росії, Великобританії, Німеччини, Польщі, Італії, Болгарії, Кореї, Румунії (рис. 2).

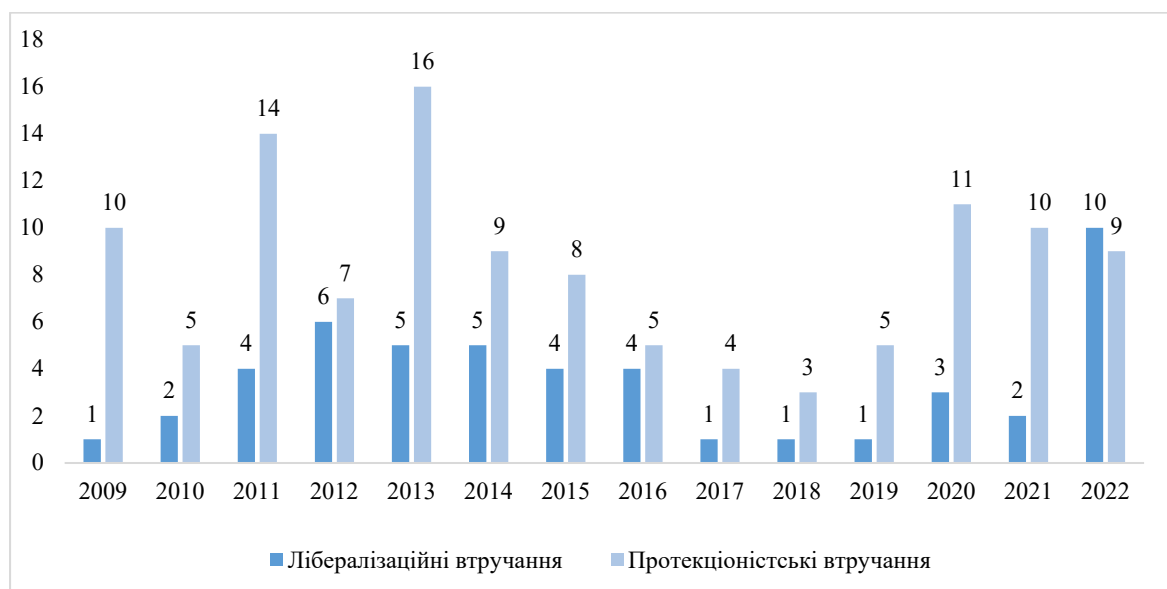

Рис. 1. Динаміка регуляторних заходів у торгівлі товарами прийнятих в Україні у 2009–2022 роках, одиниць
Джерело: побудовано автором на основі [11]

Серед усіх прийнятих регуляторних заходів з лібералізації торгівлі товарами у 2009–2023 роках 79,17% діють до сьогодні. При торгівлі товарами, на які поширювалися впроваджені лібералізаційні заходи, лише завдяки 39,6% з них було отримано вигоду. Таким чином, політика лібералізації в Україні потребує вдосконалення та перегляду введених регуляторних актів. Частка товарів, на які поширювалася дія лібералізаційних втручань та при торгівлі якими отримано вигоду, становила лише 8,09%. Частка тарифних лібералізаційних втручань (скорочення тарифів) становила 54,17%. Частка всіх втручань, що впроваджуються з листопада 2008 року, пов'язаних з лібералізацією, становила 31,17%.

За період 2009–2023 років найбільше заходів протекціонізму було прийнято відносно Росії, Білорусії, Німеччини, Польщі, Китаю, Туреччини, Угорщини, Франції, Нідерландів, Великобританії (рис. 3).

Частка чинних протекціоністських заходів в Україні становить 63,21%. Питома вага товарів, на які поширювалася дія впроваджених протекціоністських заходів та які негативно вплинули на торгівлю ними, складає 34,56%. Частка товарів, на які негативно впливають діючі протекціоністські заходи, становить 18,14%. Частка протекціоністських заходів, що впроваджуються з листопада 2008 року, складає 68,83%. В аналізованому періоді основними секторами, щодо яких впроваджено лібералізаційні заходи, були: інше обладнання загального призначення та його частини (9), зернові (8), металеві відходи або скрапи (8), автомобілі, причепа та напівпричепа (8), внутрішня техніка та її частини (8). За аналізований період основними секторами, щодо яких впроваджено протекціоністські заходи, були: добрива та пестициди (12), зернові (11), продукція з заліза або сталі (11), інші виготовлені металеві вироби (10), двигуни, турбіни та частини до них (8).

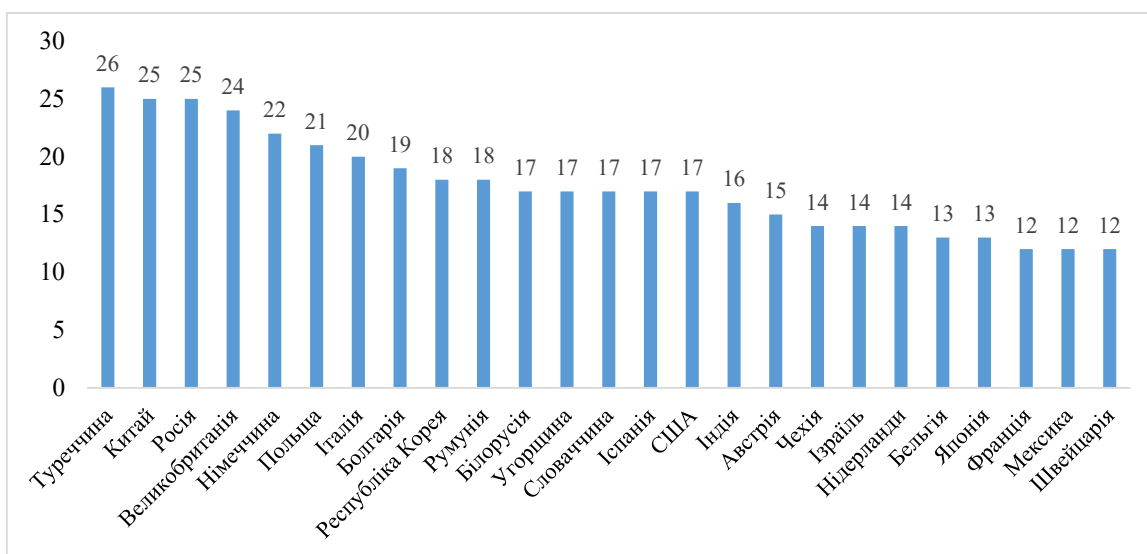

Рис. 2. Кількість лібералізаційних регуляторних заходів, прийнятих Україною в розрізі інших країн у період 2009–2023 років, одиниць

Джерело: побудовано автором на основі [11]

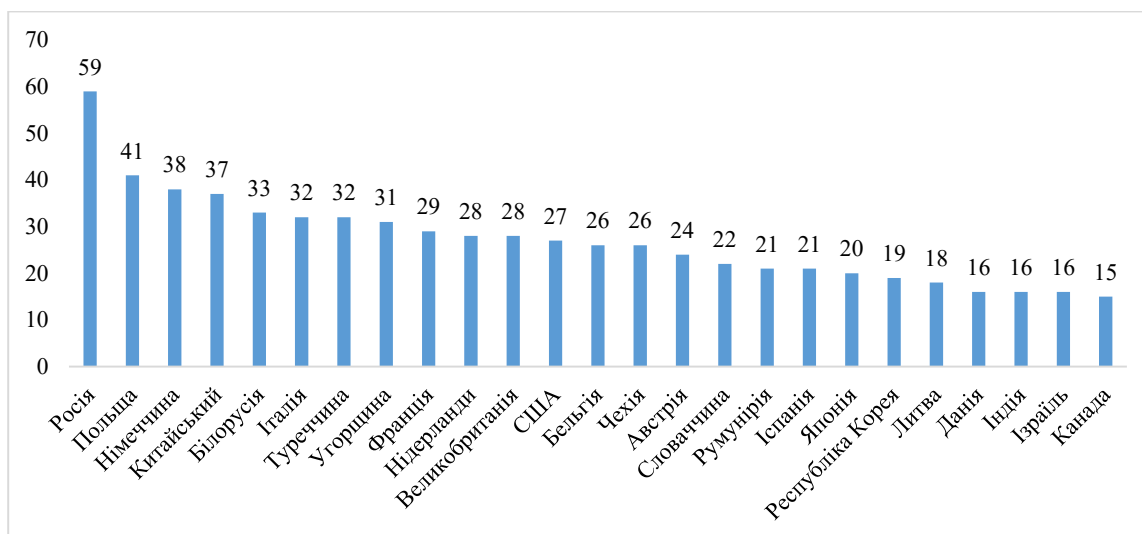

Рис. 3. Кількість протекціоністських регуляторних заходів, прийнятих Україною відносно інших країн у період 2009–2023 років, одиниць

Джерело: побудовано автором на основі [11]

Ключовими заходами регулювання торгівлі товарами в Україні є тарифні (Таблиця 1), зокрема:

- 1) вимоги щодо ліцензування експорту;
- 2) експортні квоти та податки;
- 3) вимоги щодо ліцензування імпорту;
- 4) імпорتنі тарифи;
- 5) внутрішнє оподаткування імпорту.

Частина вказаних заходів регулювання дискримінує іноземні комерційні інтереси, частина – забезпечує лібералізацію на недискримінаційній основі.

Нетарифні заходи, пов'язані з експортом та імпортом, в основному включають санітарні та фітосанітарні заходи, технічні бар'єри в торгівлі, запобіжні заходи. Для прикладу, за даними Світової організації торгівлі (СОТ) [12] за період 2011–2021 років в Україні запроваджено 75 нових санітарних та фітосанітарних заходів (загалом їх діє 93), було оголошено 186 заходів – технічних бар'єрів, з яких, на сьогодні, лише 27 діючих, 8 нових антидемпінгових заходів, (загалом їх діє 31), 10 запобіжних заходів, з яких 4 діючих, а також 4 кількісні обмеження.

В цілому 647 впроваджених тарифних та нетарифних заходів забезпечили лібералізацію з різними країнами на основі політики недискримінації. Тоді як 859 заходів зумовили дискримінацію іноземних комерційних інтересів (Таблиця 2). Варто відмітити, що такі заходи були спрямовані на захист національних інтересів України в сфері торгівлі товарами. Найбільше в ході впровадження заходів були дискриміновані комерційні інтереси Росії, Китаю, Польщі, Німеччини, Білорусі та Туреччини.

Серед нормативно-правових актів прийнятих за період дії воєнного стану в Україні необхідно виділити наступні [11]:

1. 02 березня 2022 року в Україні оголошено повне економічне ембарго проти Росії, заборонено експорт та імпорт. Після вторгнення Росії Уряд України розірвав дипломатичні відносини з державою-агресором, вирішив запровадити ембарго та більше не застосовувати угоди СОТ у відносинах з Російською Федерацією.

2. 05 березня 2022 року в Україні введено заборону на експорт зерна та м'яса, вимоги щодо ліцензування експорту соняшникової олії, м'яса птиці та яєць. Такі зміни внесені до постанови Кабінету Міністрів України (КМУ) № 1424 «Про затвердження переліків товарів, експорт та

імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2022 рік», якими запроваджено вимоги до ліцензування експорту товарів за такими нормами: тарифні підпозиції: пшениця та меслін (HS 1001), кукурудза (HS 1005), птиця (HS 020711, 020712, 020713, 020714), яйця (HS 040721), соняшникова олія (HS 151291). Згідно з постановою КМУ, експортери зазначеної продукції повинні надавати уряду України відповідну інформацію, а для експорту потрібна ліцензія, видана урядом. Цей захід було введено через російську збройну агресію проти України та дефіцит внутрішньої пропозиції основних сільськогосподарських товарів. Україна також ввела заборону на експорт інших сільськогосподарських товарів.

3. 12 березня 2022 року в Україні введена заборона експорту добрив. Відповідні зміни внесені до постанови КМУ № 1424 «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2022 рік», якими вводиться заборона на експорт добрив шляхом встановлення експортних квот до нуля тонн до кінця 2022 року. Зокрема, це стосувалося експортних квот на продукцію за такими підпозиціями: азотні мінеральні або хімічні добрива (HS 3102), фосфорні мінеральні або хімічні добрива (HS 3103), калійні мінеральні або хімічні добрива (HS 3104), мінеральні або хімічні добрива, що містять два або три добривні елементи, азот, фосфор і калій (HS 3105).

4. 20 березня 2022 року в Україні введено тимчасове скасування імпорتنих мит на всі товари, встановлено імпорتنі тарифи. КМУ прийняв постанову №330 «Деякі питання митного контролю та митного оформлення товарів, у тому числі транспортних засобів, в умовах воєнного стану», якою тимчасово скасовано ввізне мито для підприємств на більшість товарів. Заходи набрали чинності 25 березня 2022 року з прийняттям Закону № 7190 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства на період воєнного стану». Зміни діятимуть, на період дії в Україні воєнного стану. Зокрема, скасовуються імпорتنі тарифи на всі товари, крім сигарет та інших тютюнових виробів, електронних сигарет та алкогольних напоїв, шляхом запровадження спрощеного способу оформлення митних декларацій. При спрощеному способі необхідно надіслати попередню митну декла-

Таблиця 1

Види тарифних та нетарифних заходів, пов'язаних з торгівлею товарами в Україні, за період 2009–2023 років, одиниць

Вид тарифних та нетарифних заходів	Жовті	Зелені	Червоні	Всього
Експортна заборона			28	28
Вимога щодо ліцензування експорту		82	108	190
Експортна квота		12	93	105
Експортний податок	39	16	52	107
Нетарифні заходи, пов'язані з експортом			42	42
Імпорт заборони			5	5
Вимоги щодо ліцензування імпорту			113	113
Імпортні квоти		3	1	4
Імпортні тарифи	1	406	374	781
Нетарифні заходи, пов'язані з імпортом	2	5	1	8
Внутрішнє оподаткування імпорту		122		122
Заходи щодо оплати торгівлі		1		1
Всього	42	647	817	1506

* Червоний: втручання майже напевно дискримінує іноземні комерційні інтереси. Жовтий: втручання, ймовірно, передбачає дискримінацію іноземних комерційних інтересів. Зелений: втручання забезпечує лібералізацію на недискримінаційній основі або покращує прозорість відповідної політики.

Джерело: розраховано автором на основі [11]

Кількість впроваджених тарифних та нетарифних заходів, пов'язаних з торгівлею товарами в Україні за країнами щодо яких стосуються заходи, за період 2009–2023 років, одиниць

Країна	Жовті	Зелені	Червоні	Всього
Росія	4	19	42	65
Китай	5	21	29	55
Польща	1	16	26	43
Німеччина	1	16	23	40
Білорусія	3	13	22	38
Туреччина	3	17	18	38
Італія	1	15	21	37
Великобританія	1	14	20	35
Нідерланди	1	13	20	34
США	4	14	16	34
Угорщина		15	18	33
Іспанія	1	13	18	32
Австрія	1	13	17	31
Франція	1	12	18	31
Індія	2	14	15	31
Чехія		15	15	30
Румунія	1	15	14	30
Бельгія	1	11	17	29
Республіка Корея		14	15	29
Японія		13	13	26
Інші країни	29	354	462	845
Всього	60	647	859	1566

Джерело: розраховано автором на основі [11]

рацію, але митний огляд чи фітосанітарний контроль не проводиться. Крім того, винятко стосується товарів, що походять з Російської Федерації.

5. 24 березня 2022 року в Україні скасовано вимоги щодо ліцензування експорту кукурудзи та соняшникової олії. Уряд вніс зміни до постанови КМУ № 1424 «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2022 рік», якими вилучено ліцензійні вимоги щодо експорту кукурудзи (ГС 1005) та соняшникової олії (HS 151291).

6. 10 травня 2022 року в Україні скасовано заборону на експорт цукру та пшона, введено вимоги ліцензування експорту.

7. 10 червня 2022 року в Україні введена заборона на експорт деяких видів товарів. Зокрема, експортні квоти на певні продукти нафти, вугілля та природного газу встановлено на нульовому рівні (повна заборона на експорт). 16 вересня 2022 року Україна оголосила про зняття заборони на експорт вугільної продукції.

8. 09 липня 2022 року в Україні скасовано вимогу щодо ліцензії на експорт пшениці та меслину, лібералізаційний захід оголошено Міністерством аграрної політики та продовольства України. Таким чином, було скасовано запроваджену в березні вимогу щодо ліцензування експорту пшениці та меслину.

9. 19 липня 2022 року в Україні відбулося скасування ПДВ на імпорт деяких медичних товарів, внутрішнє оподаткування імпорту.

10. 26 липня 2022 року в Україні запроваджено лібералізаційні вимоги щодо ліцензування експорту замість заборони на експорт жита та мінеральних добрив у вигляді нульових квот. Крім того, уряд запровадив вимогу ліцензування експорту відповідних товарів (код HS 1002 для жита та коди HS 3102, 3103, 3014 та 3015 для мінеральних добрив).

11. 27 липня 2022 року в Україні тимчасово скасовано ввізне мито на деякі товари, які використовуються для зберігання та транспортування зернових та олійних культур, встановлено імпортні тарифи. Постанова № 2445-IX про тимчасове скасування ввізного мита на деякі товари, що використовуються для зберігання та транспортування зернових та олійних культур, передбачає, що лібералізаційний захід стосується таких кодів ТН ЗЕД на 6-значному рівні: 391731, 391732, 391739, 392321, 392329, 392390, 540720, 540720, 630532, 871620. Захід діє до 30 днів після закінчення воєнного стану.

12. 16 вересня 2022 року в Україні оголошено зняття заборони на експорт вугілля, встановлено квоти на експорт в обсязі 100 000 тон.

13. 27 вересня 2022 в Україні оголошено вимоги щодо ліцензування імпорту певних радіоелектронних пристроїв, постанова КМУ №1087 відповідно до якого захід поширюється на наступні товари на рівні чотиризначного коду ТН ЗЕД: 8517, 8525, 8526, 8527, 8528, 8529, 8531. Дозволи на імпорт видає Генеральний штаб ЗСУ. Закон набрав чинності 1 жовтня 2022 року.

14. 10 жовтня 2022 року в Україні оголошена заборона на експорт електроенергії до Європейського Союзу.

15. 02 листопада 2022 року в Україні введено тимчасове скасування спеціального мита на імпорт ПВХ сировини для виробництва віконних профілів, що передбачає впровадження імпортних тарифів. Відповідно до системи тарифів СОТ, застосовані мита коливаються від 3,3% до 6,5%. У цьому контексті варто зазначити, що в Україні було впроваджено мито на користь національного виробника «Карпатнафтохім». Після початку війни це підприємство припинило діяльність. Враховуючи великий попит на віконну продукцію, було запропоновано тимчасово призупинити дію цього спеціального мита на час війни. Це дозволить наситити ринок віконною продукцією.

Якщо національний виробник відновить виробництво, то спеціальне мито буде відновлене.

16. 11 листопада 2022 року в Україні оголошено тимчасове скасування вимог стосовно локальних операцій щодо певних генераторів, акумуляторів та пов'язаного обладнання, визначено вимоги до локальних операцій.

17. 25 листопада 2022 року в Україні оголошена заборона на експорт дров.

До торгівлі послугами в аналізованому періоді було застосовано 4 заходи, що обмежували торгівлю з РФ у 2015 та 2022 році у сферах радіомовлення, програмування та розповсюдження програм, Інтернету, сфері надання торговельних послуг, рекламних послуг, місцевих послуг з транспорту, вантажних послуг, галузях повітряного та космічного транспорту.

Висновки. Проведене дослідження вказує на суттєве зростання частки експорту та імпорту України до країн Європи та Азії, що зумовлено відповідними змінами в регулюванні ЗЕД у 2011–2021 роках. Такі тенденції зумовлені зростанням рівня регіональної торговельної співпраці України та процесами євроінтеграції. У 2009–2023 роках в Україні торговельна політика була спрямована на впровадження лібералізаційних та протекціоністських заходів водночас, які характеризувалися середнім рівнем ефективності для окремих груп товарів. У період дії воєнного

стану впродовж 2022 року було впроваджено 10 заходів лібералізації та 9 заходів протекціонізму торгівлі товарами, зокрема для певних країн Європи. Обмежувальні заходи стосувалися РФ, країн Європи, Канади, США та інших країн та спрямовані на захист внутрішнього ринку. Торговельна політика України змінюється залежно від умов зовнішнього середовища. Серед ключових змін варто виділити впровадження повного торговельного ембарго на операції з РФ. Ключовими секторами лібералізації в 2022 році були зернові, вироби з полімерних матеріалів, виробництво певних видів обладнання та устаткування, устаткування для розподілу електроенергії, деякі види тканин. Нормативно-правові зміни з питань регулювання ЗЕД в період дії воєнного стану визначаються внутрішнім попитом та зовнішньою пропозицією на окремі групи товарів. Ключовими заходами регулювання торгівлі товарами в Україні є тарифні, зокрема вимоги щодо ліцензування експорту та імпорту; експортні квоти та податки; імпорتنі тарифи; внутрішнє оподаткування імпорту. В цілому частина заходів регулювання дискримінує іноземні комерційні інтереси, в той час як інша частина – забезпечує лібералізацію на недискримінаційній основі. Нетарифні заходи, пов'язані з експортом та імпортом, в основному включають санітарні та фітосанітарні заходи, технічні бар'єри в торгівлі, запобіжні заходи.

Список використаних джерел:

1. Динаміка географічної структури зовнішньої торгівлі товарами (1996–2021). URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/zd/zd_rik/zd_u/g_s_rik_96-20ue.xls
2. Зелінська О. Механізм активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах євро регіонального співробітництва. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-32>
3. Матвеев М., Лебедченко В., Гайдай Г. Регулювання ЗЕД в умовах війни. *Наукові перспективи*. 2022. Вип. 5 (23). С. 23–32.
4. Микуляк О. Митні відносини України та світу в умовах війни. *Grail of Science*. 2022. Вип. 17. С. 109–114. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.22.07.2022.016>
5. Онешко С., Башлай С., Короленко О. Особливості збереження та підтримання економічного потенціалу України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 40.
6. Остапенко В.М., Шевченко Д.О. Основні тенденції регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану (Doctoral dissertation). 2022. 243 с.
7. Пашкуда Т., Афенді А. Напрями розвитку торгівлі в Україні в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-73>
8. Платонова І.О. Розвиток механізмів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук з державного управління. Харків, 2020. 253 с. URL: <https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/spetsializovani-vcheni-rady/disPlatonova.pdf>
9. Скрипник С., Процевят О., Воронова О. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 38. С. 56–62.
10. Сохачька О. Глобальний біржовий ринок зерна: нові завдання для України в умовах війни з Росією. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-95>
11. Global Trade Alert. Ukraine. URL: https://www.globaltradealert.org/country/218/period-from_20220101/period-to_20230101/area_goods
12. I-TIP Goods: Integrated analysis and retrieval of notified non-tariff measures. URL: <http://i-tip.wto.org/goods/Forms/GraphView.aspx?period=y&scale=lg>

References:

1. Dynamika heohrafichnoyi struktury zovnishnoyi torhivli tovaramy (1996–2021). Available at: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/zd/zd_rik/zd_u/g_s_rik_96-20ue.xls
2. Zelinska O. (2022) Mekhanizm aktyvizatsii zovnishnoekonomichnoyi diyalnosti rehionu v umovakh yevrorehionalnoho spivrobitnytstva. *Ekonomika ta suspilstvo*, vyp. 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-32>
3. Matveyev M., Lebedchenko V., Hayday H. (2022) Rehulyuvannya ZED v umovakh viyny. *Naukovi perspektyvy*, vyp. 5 (23), pp. 23–32.
4. Mykulyak O. (2022) Mytni vidnosyny Ukrayiny ta svitu v umovakh viyny. *Grail of Science*, vyp. 17, pp. 109–114. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.22.07.2022.016>
5. Oneshko S., Bashlay S., Korolenko O. (2022) Osoblyvosti zberezheniya ta pidtrymannya ekonomichnoho potentsialu Ukrayiny v umovakh viyny. *Ekonomika ta suspilstvo*, vyp. 40.
6. Ostapenko V.M., Shevchenko D.O. (2022) Osnovni tendentsiyi rehulyuvannya zovnishnoekonomichnoyi diyalnosti v umovakh voyennogo stanu (Doctoral dissertation). 243 p.
7. Pashkuda T., Afendi A. (2022) Napyamy rozvytku torhivli v Ukrayini v umovakh voyennogo stanu. *Ekonomika ta suspilstvo*, vyp. 43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-73>
8. Platonova I.O. (2020) Rozvytok mekhanizmiv derzhavnogo rehulyuvannya zovnishnoekonomichnoyi diyalnosti v Ukrayini. Dysertatsiya na zdobuttya stupenya kandydata nauk z derzhavnogo upravlinnya. Kharkiv. 253 p. Available at: <https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/spetsializovani-vcheni-rady/disPlatonova.pdf>

9. Skrypnyk S., Protsyevyat O., Voronova O. (2022) Osoblyvosti rehulyuvannya zovnishnoekonomichnoyi diyalnosti v umovakh voyennogo stanu. *Ekonomika ta suspilstvo*, vyp. 38, pp. 56–62.
10. Sokhatska O. (2022) Hlobalnyy birzhovyy rynek zerna: novi zavdannya dlya Ukrainy v umovakh viyny z Rosiyeu. *Ekonomika ta suspilstvo*, vyp. 45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-95>
11. Global Trade Alert. Ukraine. Available at: https://www.globaltradealert.org/country/218/period-from_20220101/period-to_20230101/area_goods
12. I-TIP Goods: Integrated analysis and retrieval of notified non-tariff measures. The World Trade Organization (WTO). Available at: <http://i-tip.wto.org/goods/Forms/GraphView.aspx?period=y&scale=lg>

REGULATION PECULIARITIES OF UKRAINE FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY IN WAR TIMES

Summary. In the context of martial law, trade in goods in Ukraine requires a number of changes to protect national interests and the domestic market. The purpose of the article is to identify the key features of foreign economic activity regulation in Ukraine during the war. The Global Trade Alert database for the period of research 2009-2023 was used to conduct the study and analyze the regulation of Ukraine's foreign trade. The results indicate a significant increase in the share of Ukraine's exports and imports to European countries, particularly to the EU, and to Asian countries, which required adjustments to the foreign trade regulation policy from 2011 to 2021. During the period under study, trade policy was aimed at implementing liberalization and protectionist measures simultaneously, which were characterized by an average level of efficiency for certain product groups. During the period of martial law in 2022, 10 liberalization measures and 9 protectionist measures were introduced in trade in goods, particularly for certain European countries. The restrictive measures concerned Russia, European countries, Canada, the United States, and other countries, and were aimed at protecting the domestic market. The key sectors of liberalization in 2022 were cereals, products made of polymeric materials, certain types of equipment and machinery, equipment for electricity distribution, and certain types of fabrics. Legal changes during martial law are determined by domestic demand and external supply for certain groups of goods. The key measures regulating trade in goods in Ukraine are tariff measures, including export and import licensing requirements; export quotas and taxes; import tariffs; and domestic import taxation. In general, some of the regulatory measures discriminate against foreign commercial interests, while others ensure liberalization on a non-discriminatory basis. Non-tariff measures related to exports and imports mainly include sanitary and phytosanitary measures, technical barriers to trade, and precautionary measures.

Keywords: regulation of foreign economic activity, trade in goods, liberalization, protectionism, Ukraine's trade in times of war.